

УДК 330.366:65

С. М. Ткаченко,

асистент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

S. Tkachenko,

assistant, Dnepropetrovsk state agrarian and economics University

RESOURCE AVAILABILITY OF FARMS

Визначено рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області земельними, трудовими та матеріально-технічними ресурсами та її вплив на їх економічну стійкість.

The level of provision of agricultural enterprises in Dnipropetrovsk region land, labor, material and technical resources and its impact on their economic stability.

Ключові слова: аграрна реформа, аграрне підприємство, виробничі ресурси підприємства, економічна стійкість, конкурентоспроможність, прибуток, сільськогосподарська продукція.

Key words: agrarian reform, agricultural enterprises, manufacturing resources, economic sustainability, competitiveness, profit, agricultural products.

ВСТУП

Реформування аграрного сектору економіки, відносин власності, перехід до ринку сприяли якісним змінам в аграрній галузі. Було усунуто ієрархічну командно-адміністративну систему управління, з приватизацією та роздержавленням змінилися виробничі відносини, підвищилися незалежність і самостійність підприємств усіх форм господарювання. Однак більшість українських підприємств не формують власні фонди розвитку. Однією з головних причин такого становища є те, що сільськогосподарські підприємства, які функціонують у ринковому середовищі, поставлені в умови ієрархічної системи, що заважає використовувати переваги ринкового механізму у стимулюванні виробництва. Усунення цих обмежень сприятиме вищим темпам приросту продукції, підвищенню її ефективності та економічної стійкості аграрних підприємств.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Визначити вплив ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області на результати їх виробничо-господарської діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ведення сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від умов функціонування аграрних підприємств. Залежно від наявного природно-ресурсного потенціалу окремі підприємства мають різні умови виробництва сільськогосподарської продукції.

Дніпропетровщина за своїми природно-ресурсним та економічним потенціалом має певні особливості. Дніпропетровська область утворена 27 лютого 1932 року. Розташована на північному сході України, на вододілі, що поділяє басейни рік Самари і Дніпра в лісостеповій і степовій зонах. На сході вона межує з Донецькою областю, на півдні — із Херсонською та Запорізькою, на південному заході — з Миколаївською, на заході — Кіровоградською, на півночі — Полтавською та Харківською областями України. Територія області становить 31,9 тис. км². Простягається із заходу на схід на 247 км і з півночі на південь на 223 км.

Клімат Дніпропетровської області помірно-континентальний. Середньорічний розподіл температур в області має практично широтний напрямок. Для області характерні посушливі періоди навесні та у першій половині літа, підсилені сухими вітрами — суховіями. Відповідно до схеми агрокліматичного районування України, Дніпропетровська область знаходиться в межах посушливої, теплої зони. Кліматичні умови сприятливі для вирощування зернових, а саме: озимої пшениці, ячменю, ярого ячменю, кукурудзи, проса, рису, зернобобових, також цукрових буряків, соняшнику, баштанних культур, овочівництва, м'ясо-молочного скотарства, свинарства тощо. Погодно-кліматичні умови Дніпропетровщини сприяють як для розвитку сільського господарства, спорудження промислових об'єктів. Територія області — хвиляста рівнина, злегка нахилена на південь,

Таблиця 1. Динаміка виробництва основних видів продукції сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровщини, тис. ц

Продукція	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2012 р.	Показники 1990–2012 років, (+, -)	
					абсолютний приріст, тис. ц	темі приросту, %
Зерно	31817	20432	15714	15543	- 16274	- 41,1
Цукрові буряки	21046	7635	2702	445	- 20601	- 97,9
Соняшник	2915	3904	4518	8029	5114	175,4
Картопля	5326	3978	6832	4817	- 509	- 9,6
Овочі	8569	6384	4330	6716	- 1853	- 21,6
Фрукти	2595	1257	1962	1571	- 1024	- 47,5
М'ясо (жива маса)	2834	123	85	226	- 2608	- 92,2
Молоко	1027	922	522	343	- 684	- 66,6
Яйця, млн шт.	915	591	437	1093	178	19,5

розчленована долинами річок, балками та ярами. Більша частина області розташована в межах Придніпровської низовини, де переважають ерозійно-аккумулятивні форми рельєфу.

На початку 1990-х років в Україні у зв'язку із процесами приватизації земель колгоспів і радгоспів, несприятлива макроекономічна ситуація, нав'язані "зверху", обов'язкова приватизація земель і організаційні зміни призвели до спаду сільськогосподарського виробництва (табл. 1).

У 2012 році сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської області вироблено 15543 тис. ц зерна, що на 41,1 % менше обсягів виробництва 1990 року. За двадцять два роки у галузі рослинництва найбільшими темпами знижується виробництво картоплі, фруктів та овочів. За цей же період виробництво цукрових буряків скоротилося в 47 разів. Щодо обсягів виробництва продукції тваринництва, то виробництво м'яса скоротилося у 12,5 разів, а молока — у 3 рази.

Серед завдань, які мала розв'язати аграрна реформа, були і перерозподіл земель із метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання, раціональне використання та охорона земель. За роки її проведення в Дніпропетровській області було сформовано господарські структури, засновані на різних формах власності й господарювання, що стало базою для розвитку підприємництва в сільському господарстві. У таблиці 2 наведено динаміку кількості діючих сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області.

Унаслідок реформування в Дніпропетровській області станом на 1 січня 2012 року створено 3768 нових агроформувань ринкового типу, у власності та користуванні яких знаходиться 1482,2 тис. га земель. З них: господарських товариств — 12,0 %, приватних підприємств — 4,3 %, фермерських господарств — 81,6 %, виробничих кооперативів — 0,3 %, державних підприємств — 0,5 %, інших суб'єктів господарювання — 1,3 %.

Розвиток суспільства неможливий без виробництва матеріальних благ і нагромадження багатства, які забезпечують відповідний рівень добробуту населення країни. Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється за наявності й органічної єдності таких елементів продуктивних сил, як земельні і трудові ресурси, засоби і предмети праці [5]. Від забезпеченості сільськогосподарських Дніпропетровської підприємств необхідними земельними, трудовими ресурсами, виробничими будівлями та спорудами, технікою, продуктивною худобою, кормами, насінням, добривами та іншими матеріальними ресурсами значною мірою залежать результати їх виробничо-господарської діяльності. Як свідчать дані таблиці 3, ступінь забезпеченості аграрних підприємств області основними виробничими ресурсами за період з 2000 р. по 2012 р. суттєво погіршився. Так, площа сільськогосподарських угідь з розрахунку на одне господарство зменшилася на 34,2 %, у тому числі ріллі — на 23,8 %; чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, скоротилася майже на третину

Таблиця 2. Динаміка кількості сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання

Рік	Кількість сільськогосподарських підприємств, од.						Усього с.-г. підприємств
	господарські товариства	приватні підприємства	фермерські господарства	виробничі кооперативи	державні	інші	
2002	394	110	3225	14	22	51	3796
2004	401	141	3167	13	22	57	3801
2006	432	144	3095	12	22	49	3754
2008	447	193	3082	12	19	52	3805
2010	436	154	3087	12	18	53	3748
2012	454	163	3073	12	17	49	3768

Таблиця 3. Забезпеченість аграрних підприємств Дніпропетровської області основними виробничими ресурсами

Показники	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до 2000 р.
З розрахунку на одне підприємство							
Площа с.-г. угідь, га	3102	2084	2203	2189	2153	2042	65,8
в т.ч. рілля	2554	1852	2003	2035	2045	1945	76,2
Середньооблікова чисельність працівників, зайятих у с.-г. виробництві – всього, тис. осіб	174,9	108,4	107,5	109,8	101,6	106,8	61,1
в т.ч. у: рослинництві	88,9	61,2	62,3	68,0	68,3	71,8	80,8
тваринництві	86,0	47,2	45,2	41,8	33,3	35,0	40,7
Вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	5590	4863	5300	5517	5820	6167	110,3
Фондооснащеність, тис. грн.	304,9	322,6	355,9	374,5	401,7	434,6	142,5
Фондоозброєність, тис. грн.	44,3	45,0	50,9	50,2	57,3	57,7	129,8
Енергозабезпеченість, к.с. на 100 га посівної площі	305,7	227,6	227,9	249,4	248,1	287,9	94,2
Енергоозброєність, к.с. на 1 середньорічного працівника	49,6	87,3	92,1	94,6	95,2	97,1	195,8
Електроозброєність праці, кВт/год	1350	1648	1633	1493	1523	1331	98,6
Трудозабезпеченість, осіб на 100 га с.-г. угідь	9,5	7,2	7,3	7,5	7,0	7,5	78,9
Землезабезпеченість, га на 1 працівника	10,5	13,8	13,8	13,3	14,3	13,3	126,7

(значно вищі темпи скорочення простежуються у галузі тваринництва — 59,3 %).

Деяку іншу тенденцію демонструють показники забезпеченості аграрних підприємств основними виробничими фондами, зокрема фондооснащеність виробництва та фондоозброєність праці за досліджуваний період вказані показники збільшилися відповідно на 42,5 % та у 29,8 %. Така тенденція пояснюється значно вищими темпами скорочення чисельності працівників та площі землекористування порівняно з темпами зменшення вартості основних виробничих фондів, наявних в аграрних підприємствах. Зі скороченням кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, пов'язане і зниження показника трудозабезпеченості на 21,1%. Якщо у 2000 р. з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь припадало в середньому 9,5 осіб, то у 2012 р. — лише 7,5 осіб.

Критичної межі досяг рівень забезпеченості сільськогосподарського виробництва найбільш активною частиною основних засобів — сільськогосподарською технікою. За 2000—2012 рр. кількість тракторів, використовуваних у аграрних підприємствах області, скоротилася із 14700 до 10519 шт. (або на 28,4 %), зернозбиральних комбайнів — на 12,4 %, кукурудзозбиральних комбайнів — у 2,6 раза, бурякозбиральних комбайнів — у 2,8 раза. На 30,8 % зменшилась кількість сівалок. При цьому переважна більшість з них відпрацювали свій термін експлуатації, фізично повністю зношені та морально застарілі (табл. 4).

Через велику зношеність технічних засобів при обмеженості коштів на придбання запасних частин і проведення ремонтних робіт значна частина тракторів, зернозбиральних комбайнів інших сільськогосподарських машин має досить низький коефіцієнт готовності до виконання

Таблиця 4. Наявність техніки та енергетичних потужностей в аграрних підприємствах Дніпропетровської області

Показники	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до 2000 р.
Трактори – усього, од.	14700	10490	10174	10031	10119	10519	71,6
Комбайни – усього, од.	3269	2733	2621	2572	2628	2472	75,6
в т.ч.: зернозбиральні	2459	2316	2247	2217	2291	2154	87,6
Кукурудзозбиральні	387	180	159	169	157	149	38,5
Картоплезбиральні	10	25	24	18	21	20	200,0
Бурякозбиральні	413	212	191	168	159	149	36,1
Сівалки – усього, шт.	6911	5218	4916	4817	4800	4785	69,2
Наявність енергетичних потужностей, тис. к.с.	8675	9463	9900	10387	9672	10370	119,5
Спожито електроенергії на виробничі цілі, млн кВт/год	236,1	178,6	175,5	163,9	154,7	142,2	60,2

сільськогосподарських робіт. Через технічну несправність не використовується більше чверті тракторів і зернозбиральних комбайнів. Як зазначає П.Т. Саблук, з наявної кількості тракторів частка тих, що відпрацювали амортизаційний строк, досягла 72 %, зернозбиральних комбайнів — понад 80 %, кукурудозбиральних — 70 %, бурякозбиральних — 73 %, вантажних автомобілів — 79 %. Із тієї частини технічних засобів, що відпрацювала амортизаційний строк, відновлено до робочого стану зернозбиральних і кукурудозбиральних комбайнів — 50 %, бурякозбиральних — 60 %, вантажних автомобілів — 82 % [1].

Зменшення кількості технічних засобів спричинило зниження фондо- та енергозабезпеченості аграрних формувань. Як свідчать дані таблиці 4 рівень енергозабезпеченості аграрних підприємств Дніпропетровської області у порівнянні з 2000 р. знизився на 5,8 %. Підвищення ж енергоозброєності праці на 95,8 % пояснюється більш швидким скороченням чисельності працівників у порівнянні зі скороченням кількості енергетичних потужностей.

Внаслідок низького рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними ресурсами порушуються, а подекуди й зовсім не виконуються, окремі технологічні операції. За даними Білоуська Я.К., загальні втрати сільгосптоваровиробників, пов'язані з нестачею та низьким технічним станом машин, за недобором врожаю становлять понад 30,0 %, за перевитратами пального — близько 15,0 % [3].

Головною причиною зниження рівня технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва в Дніпропетровській області є значне скорочення обсягів закупівлі сільськогосподарської техніки. Хоча, починаючи з 2000 р., в області і триває процес нарощування обсягів капіталовкладень на придбання техніки (за 2001—2012 рр. вони збільшилися на 1195,6 млн грн. або в 15,8 раза), проте вони залишаються поки що недостатніми.

Разом з тим нарощування основних виробничих фондів у вартісному обчисленні на 100 га сільськогосподарських угідь та одного середньорічного працівника забезпечує зростання продуктивності праці, доходності господарств, зниження собівартості одиниці продукції [2]. Ми цілком погоджуємося з таким твердженням і

Таблиця 5. Вплив фондооснащеності виробництва на економічну стійкість аграрних підприємств Дніпропетровської області

Показники	Групи підприємств за вартістю основних виробничих фондів на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.				IV група +/- до I
	I до 50	II 51-150	III 151-250	IV > 250	
Кількість підприємств	9	19	23	11	-
Вартість основних засобів на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	27,6	83,1	169,4	712,5	+ 684,9
Вироблено валової продукції на:					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	186,5	215,4	289,5	672,4	+ 485,9
- 1 середньорічного працівника, тис. грн.	69,7	73,8	89,6	104,5	+ 34,8
- 1 грн. основних виробничих засобів, грн.	4,37	2,56	2,03	1,74	- 2,63
- 1 грн. виробничих витрат, грн.	2,02	2,01	2,08	0,94	- 1,08
Одержано прибутку (збитку) на:					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	47,9	73,2	86,7	- 35,4	- 83,3
- 1 середньорічного працівника, тис. грн.	7,3	9,6	21,4	- 7,2	- 14,5
- 100 грн. основних виробничих засобів, грн.	67,2	24,1	21,9	- 3,8	- 71,0
Рівень рентабельності (збитковості) підприємства, %	13,6	24,2	31,8	- 6,2	- 19,8
в т.ч.: рослинництва	17,2	48,3	33,2	11,6	- 5,6
тваринництва	- 8,6	- 19,4	18,1	- 23,8	- 15,2

вважаємо, що концентрація основних засобів на одиницю земельної площі та середньорічного працівника, досягнення оптимального співвідношення між основними та оборотними фондами забезпечує вищу результативність діяльності сільськогосподарських підприємств та сприяє підвищенню рівня їх конкурентоспроможності. Для підтвердження цього погляду провели групування 67 підприємств Новомосковського, Дніпропетровського та Царичанського районів Дніпропетровської області за рівнем фондооснащеності виробництва. Результати досліджень наведені в таблиці 5.

З таблиці 5 видно, що у міру зростання рівня фондооснащеності виробництва від групи до групи підвищуються показники продуктивності використовуваних ресурсів. Так, у IV групі підприємств, рівень фондооснащеності виробництва яких перевищує 250 тис. грн., вихід валової продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та одного середньорічного працівника більший у порівнянні з першою групою в 3,6 та 1,5 раза відповідно. Разом з тим найвищі показники ефективності використовуваних ресурсів демонструють підприємства III групи, рівень фондооснащеності виробництва яких перебуває на рівні 151—250 тис. грн. Так, вихід прибутку з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та одного середньорічного працівника у цій групі вищий за аналогічні показники першої групи в 1,8 раза та 2,9 раза відповідно, рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва — на 18,2 відсоткового пункту, у тому числі галузі рос-

Таблиця 6. Вплив трудозабезпеченості виробництва на економічну стійкість аграрних підприємств Дніпропетровської області

Показники	Групи підприємств за чисельністю працівників з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, осіб				IV група +/- до I
	I до 2	II 2-4	III 4-6	IV > 6	
Кількість підприємств	12	24	18	8	-
Кількість працівників на 100 га с.-г. угідь, осіб	1,6	3,1	5,2	8,4	+ 6,8
Вироблено валової продукції на: - 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	194,3	221,6	252,7	611,9	+417,6
- 1 середньорічного працівника, тис. грн.	103,2	83,4	69,0	94,9	- 8,3
- 1 грн. основних виробничих засобів, грн.	2,04	2,32	3,93	1,35	- 0,69
- 1 грн. виробничих витрат, грн.	2,15	2,07	2,18	0,92	- 1,23
Одержано прибутку (збитку) на: - 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	87,1	64,3	26,4	- 12,5	- 99,6
- 1 середньорічного працівника, тис. грн.	77,2	19,8	22,9	- 3,0	- 100,2
- 100 грн. основних виробничих засобів, грн.	57,0	11,1	31,1	-2,8	- 59,8
Рівень рентабельності (збитковості) підприємства, %	53,2	14,6	21,0	- 4,1	- 57,3
в т.ч.: рослинництва	61,7	15,9	19,7	25,4	- 36,3
тваринництва	- 12,5	- 24,6	- 9,3	- 16,3	- 3,8
Одержано в середньому на 1 підприємство валової продукції, тис. грн.	1694	2119	2235	7534	+ 5840
Кількість підприємств, що виробляли продукцію тваринництва	2	11	12	9	-

линництва — на 16,0, галузі тваринництва — на 26,7 відсоткового пункту. Збитковість останньої групи підприємств зумовлена переважним виробництвом у них продукції тваринництва.

Слід зазначити, що низький рівень технічної придатності засобів виробництва не забезпечує стійкої тенденції до підвищення продуктивності аграрної праці. Порівняння показників підприємств другої і першої групи свідчить, що з підвищенням рівня фондооснащеності виробництва в 3 рази продуктивність праці підвищилася лише на 5,9 %, наступне підвищення показника фондооснащеності вдвічі (третья та друга групи) зумовило зростання рівня продуктивності праці на 21,4 %, подальше нарощування аналізованого показника зі 169,4 тис. грн. у третій групі до 712,5 у четвертій, тобто у 4,2 рази, зумовило підвищення продуктивності праці на 16,6 %.

площею сільськогосподарських угідь до 1500 га), які здебільшого вирощують зернові та соняшник, які й забезпечують високі прибутки.

Питома вага витрат на оплату праці у структурі витрат на виробництво сільськогосподарської продукції дуже незначна й коливається від 7,2% у підприємствах I групи до 11,6 % — у IV групі. В середньому ж по сукупності у 2012 році вона становить 8,7 %. У 2012 році середньомісячна оплата праці по сукупності досліджуваних 296 підприємств становила лише 1508 грн. У розрізі аналітичних груп вона має незначний ступінь коливання — від 1287 до 1752 грн. По Дніпропетровській області в цілому у звітному періоді по галузі "Сільське господарство, мисливство та лісове господарство" зафіксована заробітна плата на рівні 1990 грн., що на 36,3 % нижче рівня за всіма видами економічної діяльності (табл. 7).

Таблиця 7. Середньомісячна номінальна заробітна плата за видами економічної діяльності в Дніпропетровській області

Вид економічної діяльності	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до 2000 р.
За всіма видами економічної діяльності, грн.	1876,0	1962,9	2368,5	2790,5	3138,1	167,3
в т.ч. сільське господарство, мисливство та лісове господарство, грн.	1276,2	1343,6	1577,0	1872,0	1999,0	156,6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство у % до середньомісячної зарплати	68,0	68,4	66,6	67,1	63,7	- 4,3

Низька вартість робочої сили створює соціальну напруженість, що в підсумку може згубити будь-який бізнес. Заощаджуючи на заробітних платах, сільське господарство втрачає кваліфікованих працівників. У сучасних умовах, коли використання земельних ресурсів здійснюється без чітко окресленого соціального та еколого-економічного обґрунтування, розуміючи безперспективність господарювання, люди покидають села.

Для більш детального аналізу впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств показників фондооснащеності виробництва, фондоозброєності праці і трудо-забезпеченості ми побудували множинну лінійну регресійну модель за сукупністю 75 підприємств Царичанського, Дніпропетровського та Новомосковського районів Дніпропетровської області. У якості результативного показника обрано вихід валової продукції в порівнянних цінах 2010 р. з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь. Результати моделювання з використанням статистичних даних за 2009—2012 рр. віддзеркалює рівняння множинної регресії, яке має вигляд:

$$y = 11,358 + 0,415x_1 - 0,011x_2 + 31,542x_3 + 0,728x_4,$$

де y — виробництво валової продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.;

x_1 — вартість основних виробничих засобів з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.;

x_2 — величина основних виробничих засобів на 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві, тис. грн.;

x_3 — чисельність працівників з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, осіб;

x_4 — припадає оборотних фондів на 1 грн. основних, грн.

Коефіцієнт множинної кореляції для цієї моделі дорівнював 0,894, що свідчить про наявність прямого середнього зв'язку між факторами та результативною ознакою.

ВИСНОВОК

Таким чином, рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств земельними, трудовими та матеріально-технічними ресурсами, а також досягнення оптимального співвідношення між основними та оборотними фондами підприємств справляє значний вплив на їх економічну стійкість. Відсутність хоча б одного з указаних ресурсів фактично унеможливає процес виробництва сільськогосподарської продукції та значно погіршує кінцеві результати діяльності підпри-

ємства. Проведений аналіз свідчить, що на сьогоднішній день сільськогосподарським підприємствам Дніпропетровської області слід вирішувати надзвичайно складну проблему підвищувати свою конкурентоспроможність в умовах обмеженого ресурсного забезпечення.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан, минуле і майбутнє); за ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. — К.: ННЦ "ІАЕ" УААН, 2009. — 800 с.

2. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: agroua.net/news

3. Білоусько Я.К. Міжгалузеві пропорції відтворення: агропромисловий комплекс / Я.К. Білоусько / Економія АПК. — № 7. — 2012. — С. 30—36.

4. Лупенко Ю.О. Перспективна модель розвитку сільського господарства до 2020 року (доповідь) / Ю.О. Лупенко // Стратегія розвитку економіки на період до 2020 року. Збірник матеріалів Чотирнадцятих річних зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників 16-17 жовт. 2012 року / Редкол.: Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук та ін. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2013. — С. 30—33.

5. Підприємницька діяльність та агробізнес: підруч. / За ред. М.М. Ільчука, Т.Д. Іщенко. — К.: Вища освіта, 2006. — 544 с.

References:

1. Sabluk, P.T. Mesel'-Veseliaka, V.Ya. and Fedorova, M.M. (2009), Ahrarnyj sektor ekonomiky Ukrainy (stan, mynule i majbutnie) [Agricultural sector of Ukraine (state, past and future)], NNTs "IAE" UAAN, Kyiv, Ukraine.

2. "The agricultural sector of Ukraine", available at: <http://agroua.net/news>

3. Bilous'ko, Ya.K. (2012), "Intra proportion reproduction: agribusiness", Ekonomia APK, vol. 7, pp. 30—36.

4. Lupenko, Yu.O. (2013), "An advanced model of agriculture by 2020", Stratehiia rozvytku ekonomiky na period do 2020 roku [Economic development strategy for the period up to 2020] Zbirnyk materialiv Chotyrynadtsiatykh richnykh zboriv Vseukrains'koho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynkiv 16-17 zhovtnia 2012 roku [Collection materialiv fourteenth annual meeting of the Congress of Ukrainian scientists agricultural economists 16—17 October 2012], Kyiv, Ukraine, pp. 30—33.

5. Il'chuk, M.M. and Ischenko, T.D. (2006), Pidpryiemnyts'ka diial'nist' ta ahrobiznes [Business activities and agribusiness], Vyscha osvita, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2014 р.